

OBSAH

I

1	ZÁKLADY INFORMATIKY	11
1.1.	Informace a jejich získávání	11
1.1.1	Pojem informace	11
1.1.2	Informatika	12
1.1.3	Knihovny a informační střediska	12
1.1.3.1	Studijní možnosti ve velkých knihovnách	13
1.1.3.2	Organizace půjčování knih, zejména ve velkých knihovnách	13
1.1.3.3	Primární a sekundární informační dokumenty	15
1.1.3.4	Automatizované rešeršní služby	17
1.1.3.4.1	Magnetopásková služba	18
1.1.3.4.2	Rotované (cyklické) rejstříky	18
1.1.3.5	Informační střediska a počítače	19
1.2	Racionální studium textu a jazyk	21
1.2.1	Obecně o racionálním studiu textu a jeho účelnosti	21
1.2.2	Celková orientace v textu	21
1.2.3	Poznámky v publikaci, kterou vlastníme	22
1.2.4	Výpisky, osnova, konspekt	22
1.2.4.1	Výpisek	22
1.2.4.2	Osnova a konspekt	23

II

2	NAUKA O SLOVNÍ ZÁSOBĚ A TVOŘENÍ SLOV	27
2.1	Slovní zásoba a její bohatství. Jednotky slovní zásoby	27
2.2	Poučení o různých typech slovníků	28
2.3	Význam slova a jeho složky	32
2.4	Změny slovního významu	33
2.4.1	Pojmenování pomocí změny slovního významu	34
2.5	Slova mnohoznačná	36
2.6	Homonyma	36
2.7	Synonyma	39
2.8	Antonyma	41

2.9	Automatizace výrazu	44
2.10	Aktualizace výrazu	45
2.11	Slohové rozvrstvení slovní zásoby	47
2.11.1	Spisovná slovní zásoba	47
2.11.2	Nespisovná slovní zásoba	49
2.11.3	Dobově nebo citově zabarvená slova	50
2.12	Obohacování slovní zásoby	54
2.12.1	Tvoření slov	55
2.12.1.1	Odvozování	55
2.12.1.2	Skládání slov	64
2.12.1.3	Tvoření zkratk a zkratkových slov	66
2.12.2	Spojování slov v sousloví	67
2.12.2.1	Univerbizace a multiverbizace	68
2.12.3	Přejímání slov z jiných jazyků	69
2.12.4	Pojmenování pomocí změny slovního významu	73
3	TVAROSLOVÍ	74
3.1	Principy třídění slov na slovní druhy	74
3.2	Mluvnické kategorie jmen	75
3.2.1	Mluvnická kategorie pádu	75
3.2.2	Kategorie jmenného čísla	77
3.2.3	Kategorie jmenného rodu	78
3.2.4	K vývojovým tendencím v tvarosloyném systému jmen současné češtiny	80
3.3	Mluvnické kategorie sloves	83
3.3.1	Slovesná osoba a číslo	83
3.3.2	Slovesný způsob	84
3.3.3	Slovesný čas	85
3.3.4	Slovesný rod	86
3.3.5	Slovesný vid	86
3.3.6	Vývojové tendence v tvarosloví sloves	88
4	SKLADBA	90
4.1	Výpověď a věta	90
4.2	Mluvnická stavba věty jednoduché	91
4.2.1	Větné vztahy	91
4.2.2	Větné členy	93

4.2.3	Významová stránka věty	96
4.2.4	Odchyly od větného schématu	98
4.3	Souvětí	100
4.4	Věty s polovětnými konstrukcemi	102
4.5	Věta jako jednotka komunikace	104
4.5.1	Druhy vět podle postoje (záměru) mluvčího	105
4.5.2	Aktuální (kontextové) členění výpovědi	105
4.6	Pořádek slov	108
4.7	Využívání větných schémat	110
4.7.1	Věty s přísudkem v rodě trpném	110
4.7.2	Parataxe a hypotaxe	111
4.7.3	Spojení volnější a těsnější	112
4.7.4	Nepravé věty vztažné	113
4.8	Výstavba textu	115
4.8.1	Vztahy mezi větami v textu	115
4.8.2	Členění souvislého textu. Výstavba odstavce	117

5	ZVUKOVÁ A GRAFICKÁ STRÁNKA JAZYKA	121
5.1	Zvuková stránka jazyka	121
5.1.1	Vztah zvukové a grafické stránky	121
5.1.2	Základní složky mluvení	122
5.1.3	Soustava českých hlásek	122
5.1.4	Hlavní zásady české spisovné výslovnosti	123
5.1.4.1	Nejčastější nedostatky ve výslovnosti slov domácích	124
5.1.4.2	Nejčastější nedostatky ve výslovnosti slov přejatých	125
5.1.4.3	Slovní přízvuk	126
5.1.5	Zvuková stránka jazykových projevů	128
5.1.5.1	Členění na větné úseky	128
5.1.5.2	Větný přízvuk	129
5.1.5.3	Větná melodie	130
5.1.6	Výslovnostní styly	131
5.2	Grafická stránka jazyka	133
5.2.1	Psané projevy	133
5.2.1.1	Vztah mezi zvukovou a grafickou stránkou jazyka	133
5.2.1.2	Hlavní principy českého pravopisu	134
5.2.1.3	Příručka Pravidla českého pravopisu	135

5.2.2	Pravopis v kořenech slov	137
5.2.3	Pravopis závislý na stavbě slova	140
5.2.3.1	Psaní i (i) — y (ý)	140
5.2.3.2	Psaní ú — ů	141
5.2.3.3	Psaní ě — je — m(n)ě	141
5.2.3.4	Psaní předpon z- a s-	143
5.2.3.5	Psaní souhlásek ve skupinách	144
5.2.4	Pravopis slovních tvarů	144
5.2.4.1	Psaní i — y	144
5.2.4.2	Psaní tvarů zájmena já	145
5.2.5	Pravopis pojmenování jako celku	146
5.2.5.1	Psaní dohromady a se spojovníkem	146
5.2.5.2	Psaní velkých písmen	146
5.2.6	Pravopis závislý na výstavbě věty	148
5.2.6.1	Psaní i—y jako prostředek mluvnické shody	148
5.2.6.2	Psaní rozdělovacích znamének (interpunkce)	148

III

6	OBECNÉ POUČENÍ O SLOHU	153
6.1	Sloh (styl) jazykových projevů	153
6.2	Jazykové styly a slohotvorní činitele	154
6.2.1	Styl individuální (osobní)	154
6.2.2	Styly a slohotvorní činitele obecné platnosti	155
6.2.2.1	Vyjadřování vlastní spisovné a hovorové	156
6.2.2.2	Styl projevů mluvených a písemných	157
6.2.2.3	Jazykové styly podle funkce (funkční styly)	160
6.3	Slohové postupy a slohové útvary	162
6.3.1	Slohové postupy	162
6.3.1.1	Informační postup	163
6.3.1.2	Vyprávěcí postup	163
6.3.1.3	Popisný postup	163
6.3.1.4	Výkladový a úvahový postup	163
6.3.2	Slohové útvary	164
6.4	Slohové rozvrstvení jazykových prostředků	165
6.4.1	Slohové rozvrstvení slovní zásoby	165
6.4.2	Slohové rozvrstvení prostředků mluvnických	167

7	STYL PROSTĚ SDĚLOVACÍ	171
7.1	Informační slohové postupy a útvary	171
7.1.1	Informační útvary	171
7.1.2	Informační postupy a útvary v mluvené komunikaci	178
8	JAZYK JEDNÁNÍ NA SCHŮZÍCH	183
8.1	Funkce schůzí v socialistické společnosti	183
8.2	Stavba schůze a její řízení	183
8.3	Zápis	187
9	ADMINISTRATIVNÍ STYL	194
9.1	Slohové útvary administrativního stylu	194
9.1.1	Žádost	195
9.1.2	Životopis	196
9.1.3	Posudek	198
9.1.4	Úřední korespondence	200
9.1.5	Drobné administrativní útvary	204
10	CHARAKTERISTIKA	206
10.1	Charakteristika a posudek	206
10.2	Hlediska hodnocení v posudku a charakteristice	206
10.3	K syntaxi charakteristiky	208
10.4	Ke kompozici charakteristiky prosté	208
11	PUBLICISTICKÝ STYL	211
11.1	Podstata publicistiky a její základní slohové útvary	211
11.2	Význačné rysy publicistického stylu	214
11.2.1	Automatizace výrazů v publicistice	215
11.2.2	Oživování, aktualizace výrazů v publicistice	216
11.3	Další publicistické slohové útvary	219
11.3.1	Kritika	219
11.3.2	Reportáž	220
11.3.3	Interview	222
11.3.4	Fejeton	224
11.3.5	O mluveném jazyce v rozhlasu a televizi	226
12	ODBORNÝ STYL	229
12.1	Odborná práce a odborný styl	229

12.1.1	Odborný styl po stránce lexikální	230
12.1.2	Syntax odborných textů	231
12.1.3	Stavba textu jako celku	233
12.2	Slohové postupy v odborném textu	234
12.3	Slohové útvary v odborné oblasti	234
12.3.1	Popis	236
12.3.1.1	Věcná podstata popisu	236
12.3.1.2	Cíl popisu	236
12.3.1.3	Druhy popisu	236
12.3.1.4	Popis po stránce jazykové	237
12.3.1.5	Popis po stránce kompoziční	241
12.3.2	Výklad	244
12.3.2.1	Podstata výkladu	244
12.3.2.2	Příčinnostní vztahy mezi jevy a jejich jazykové vyjadřování	245
12.3.2.3	Kompozice výkladu	248
12.3.3	Úvaha	257
12.3.3.1	Úvahový slohový postup	257
12.3.3.2	Úvahy v různých stylových oblastech	259
12.3.3.3	Znaky úvahy a její vztahy k jiným slohovým útvarům a postupům	264
12.3.3.4	Jazyková stránka úvahy	265
12.3.4	Mluvený odborný referát	272
13	UMĚLECKÝ STYL	279
13.1	Vlastnosti uměleckých žánrů	279
13.2	Vypravování	280
13.2.1	Vypravování v mezilidské komunikaci a v literární tvorbě	280
13.2.2	Podstata vypravování	280
13.2.3	Kompozice vypravování	280
13.2.3.1	Základní vyprávěcí postup	281
13.2.3.2	Popis ve vypravování	281
13.2.3.3	Charakteristika ve vypravování	283
13.2.3.4	Prolínání postupu vyprávěcího s jinými slohovými postupy	284
13.2.3.5	Zápletka, napětí a rozuzlení v uvedených textech	285
13.2.3.6	Řeč vyprávěče a řeč postav	285
13.2.4	Jazyk vypravování z hlediska spisovnosti, slohové různosti a tématu	286

13.2.4.1	Slovník vypravování	287
13.2.4.2	Syntax vypravování	287
14	VEŘEJNÉ MLUVENÉ PROJEVY (ŘEČNICKÝ STYL)	295
14.1	Funkce řečnických projevů a jejich podstata	295
14.2	Útvary řečnických projevů	297
14.2.1	Politické projevy	297
14.2.2	Slavnostní příležitostné projevy	302
14.2.2.1	Oslavné projevy	302
14.2.3	Mluvené naučné projevy	308
14.2.3.1	Referát	308
14.2.3.2	Přednáška	311
IV		
15	SLOVENŠTINA	315
15.1	Jazyk slovenského národa	315
15.1.1	Spisovná slovenština	315
15.1.2	Slovenské hláskosloví a výslovnost	316
15.1.3	Slovenské tvarosloví	319
15.1.4	Slovenská skladba	321
15.1.5	Slovní zásoba slovenštiny	322
15.2	Současná česká a slovenská jazyková situace a vztah češtiny a slovenštiny	324
16	OBECNÉ POZNATKY O JAZYCE	326
16.1	Jazyk a jazyková komunikace	326
16.2	Myšlení a jazyk	328
16.2.1	Analýza	329
16.2.2	Syntéza	329
16.2.3	Platnost výpovědi	330
16.2.4	Zřetel	331
16.2.5	Rektifikace	331
16.2.6	Kvantifikátory	331
16.3	O původu a vývoji českého jazyka	332
16.3.1	Indoevropské jazyky	332

16.3.2	K vývoji praslovanštiny a vzniku češtiny a dalších jazyků slovanských	333
16.3.2.1	Vznik některých hláskoslovných rozdílů mezi slovanskými jazyky v praslovanském jazykovém celku	335
16.3.2.2	Vznik dalších znaků češtiny na rozhraní praslovanského období a na počátku samostatného vývoje českého	336
16.3.3	K hláskovému a tvaroslovnému vývoji češtiny	337
16.3.4	Vývoj češtiny ve vztahu k vývoji společnosti	339
16.4	Čeština — národní jazyk Čechů	345
16.4.1	Národní jazyk jako znak národa	345
16.4.2	Národní jazyk jako historický jev	345
16.4.3	Spisovná čeština	346
16.4.4	Nářečí a nadnářeční útvary	346
16.4.5	Sociální diferenciacie češtiny	348
16.4.6	Vývojové tendence současné spisovné češtiny	349
16.5	Norma a kodifikace	351
16.6	Jazyková kultura	353
16.7	Jazykověda a její disciplíny	355
16.8	Přehled vývoje naší jazykovědy	357

V		
17	JAZYKOVÉ ROZBORY	361
17.1	Nejstarší česká věta	361
17.2	Půjčky se státním příspěvkem mladým manželům	362
17.3	Shakespeare	363
17.4	Nový typ rozhlasové ústředny	364
17.5	Člověk moudrý?	365
17.6	Film	367
17.7	Exekuce	368
17.8	Sojuz 28	369
17.9	Co je to smích?	370
17.10	Zápas	372
17.11	Přijed', báječně si zachytáš	373
17.12	Ovčí hubičky	374
	Jazykovědné termíny cizího původu	376